

Rodová rovnosť na trhu práce v názoroch žien východného Slovenska

Tatiana MINTÁLOVÁ

Abstract: *The objective of the contribution is to incite to think of gender organization of the Slovak society, similarities and differences in life situations of women and men and also to show differences in opinions, interpretations and experiences of women and men in relation to gender segregation.*

Keywords: *women, labour market, gender segregation, gender equity, gender study*

Úvod

Jednou zo základných premís našej kultúry je odlišnosť ženskej a mužskej roly v spoločnosti, ktorá prirodzene vyplýva z biologických rozdielov medzi mužom a ženou. Vnímanie rodového určenia ako biologického atribútu je podmienené historicky, sociálne i kultúrne. Rozlišovanie biologického pohlavia (sex) a kultúrneho pohlavia (gender) sa vďaka feministickému mysleniu stalo najmä od 80. rokov dôležitou súčasťou vedeckého bádania, vzdelávania, politiky aj praxe. Podrobný prehľad myšlienkových prúdov feministicko-geografických teórií a praxe je publikovaný v diele *Feministické geografie* (Blažek, M., Rochovská, A., 2006).

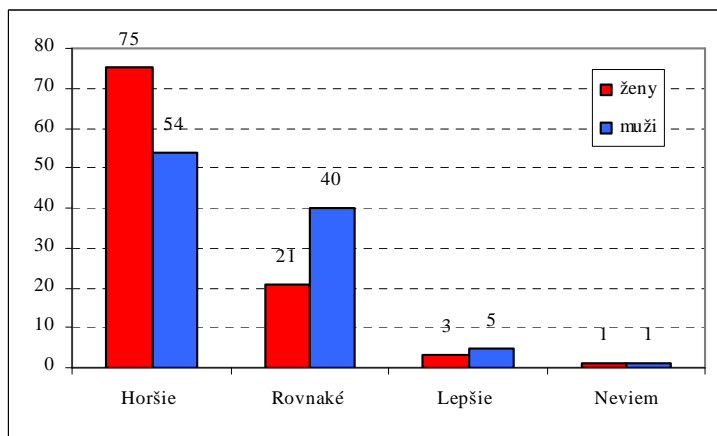
Ako konštatujú viacerí sociológovia, spoločenské zmeny vyvolané prechodom k demokracii a trhovej ekonomike zásadne ovplyvnili spoločenský kontext, v ktorom ženy a muži vykonávajú svoje spoločenské roly. Často sú pod tlakom konfliktných požiadaviek rozličných inštitúcií, napríklad trhu práce a rodiny. Tento konflikt rozdielných očakávaní ústi do verejnej diskusie o takom správaní žien a mužov, ktoré by zodpovedalo ideálom. Ako tvrdí Bútorová Z. a kol. (2008): „*Svet každodennej praxe definuje rozsah príležitostí a obmedzení, nastavuje „mantinely“, ktoré vymedzujú správanie konkrétnych žien a mužov. Svet diskurzu zase ponúka – či skôr vnucuje – idealizácie vzoru, osobnosti a správania, ktoré sa spájajú s rodom a rodovými vzťahmi*“ (s. 10).

V príspevku sa snažíme poukázať na rozdielnosť názorov a interpretácií v prežívaní žien a mužov východného Slovenska, vo vzťahu k rodovej segregácii. Cieľom bolo stimulovať premýšľanie o rodovom usporiadaní slovenskej spoločnosti.

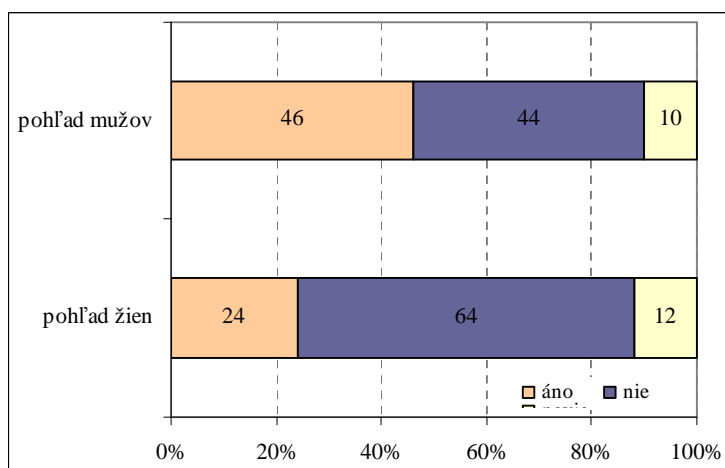
Výskum bol realizovaný v rozdielnych okresoch Prešovského a Košického kraja v mesiacoch február, marec a jún 2008. Ankety sa zúčastnilo 800 respondentov, pričom pomer zastúpenia žien a mužov bol zhodný. Výber bol uskutočnený náhodne a prebiehal osobným kontaktom. Skúmaní respondenti odpovedali na 33 otázok, zameraných na výskum rodových rozdielov. V príspevku interpretujeme vnímanie postavenia ženy v spoločnosti, hierarchizáciu problémov a rovnosť šancí žien na trhu práce prostredníctvom 6 reprezentatívnych otázok, týkajúcich sa vzťahu žien a trhu práce (pre limitovaný rozsah príspevku nebolo možné rozšíriť množstvo vyhodnotených otázok).

Postavenie a šance žien v spoločnosti

Ak sa pozrieme na rodovú problematiku všeobecne, môžeme povedať, že slovenská spoločnosť zastáva názor: „*Ženy majú horšie postavenie a šance v slovenskej spoločnosti ako muži*“. Zaujímalo nás, ako na uvedené tvrdenie budú reagovať respondenti v závislosti od pohlavia. Z výsledkov výskumu vyplýva, že presvedčenie o znevýhodnení žien je silnejšie medzi nimi samotnými (*Graf 1*).

Graf 1. Ako hodnotíte postavenie a šance žien v našej spoločnosti v porovnaní s mužmi?

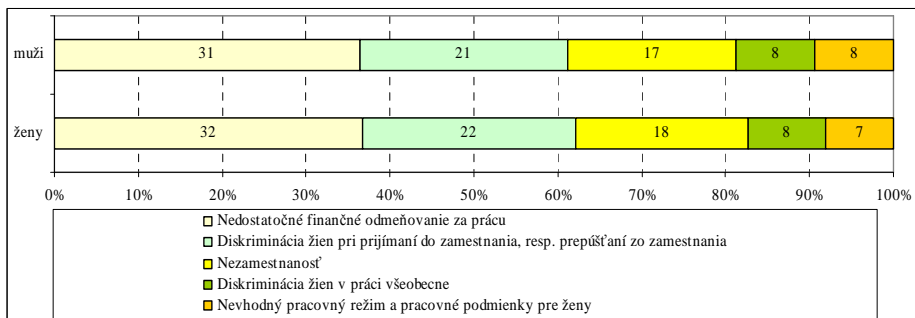

Graf 2. Vynakladajú ženy na Slovensku dostatočné úsilie na odstránenie svojho znevýhodnenia?

Názor, že ženy majú sťažené podmienky, zastávali takmer tri štvrtiny žien (75 %) a viac ako polovica mužov (54 %), rovnosť príležitostí konštatovalo 21 % žien na rozdiel od 40 % mužov a že ženy majú lepšie šance ako muži uviedli 3 % opýtaných žien. Podľa našich zistení približne dve tretiny respondentiek (64 %) zastáva názor, že ženy nedostatočne obhajujú svoje práva (Graf 2) a iba štvrtina (24 %) pokladala toto úsilie za dostatočné. Pohľad mužov bol oveľa zhovievavejší: priaznivé hodnotenie medzi nimi dokonca mierne prevažovalo nad nepriaznivým (46 % ku 44 %).

Hierarchizácia problémov žien na trhu práce

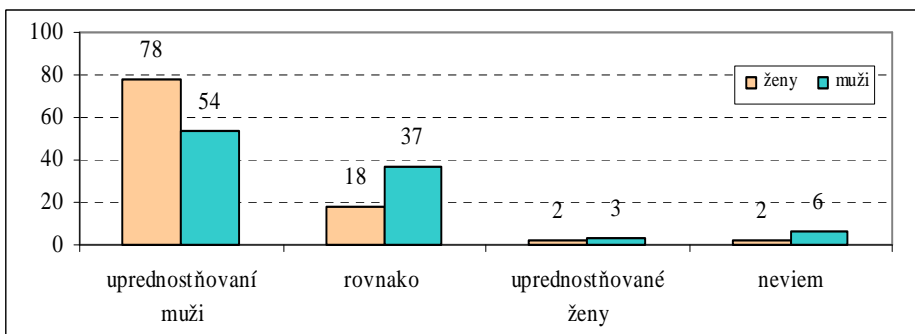
V rebríčku páličivých problémov žien zaujímajú dominantnú pozíciu problémy žien na trhu práce, ktoré uviedlo až 87 % respondentiek a 85 % respondentov. Detailnejšia analýza odhalila (Graf 3), že respondentky za najdôležitejší problém trhu práce považujú nedostatočné finančné odmeňovanie žien (32 %), ako aj problémy pri získavaní zamestnania či pri prepúšťaní z práce (22 %). Závažným problémom bol podľa nich celkový nedostatok pracovných príležitostí (18 %). Zriedkavejšie konštatovali nevhodné pracovné podmienky a pracovný režim.

Graf 3. Problémy žien na trhu práce

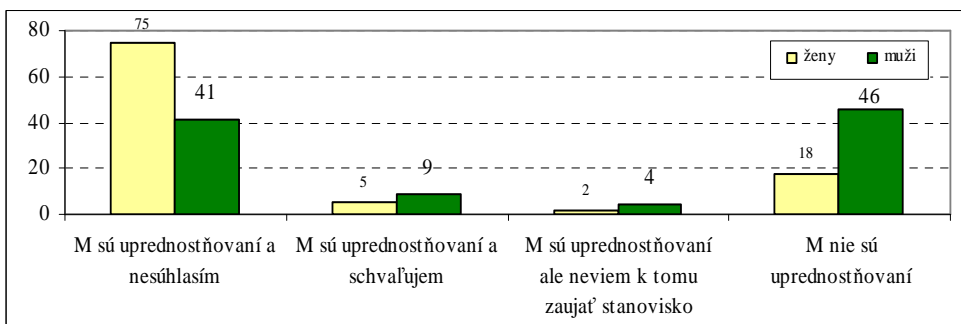
Rovnosť šancí na trhu práce

Ak sa pozrieme na hodnotenie šancí žien a mužov v konkrétnych oblastiach spoločnosti (na trhu práce, v politike, v oblasti školstva atď.), respondenti ako najmenej problémovú vnímali oblasť školstva (Graf 4). V ďalších dvoch oblastiach, ktorými boli politika a trh práce už respondenti nepokladajú šance žien a mužov za vyrovnané. Väčšina z nich zastáva názor, že ženy sú znevýhodnené, keď vstupujú do politiky, ale ako najvypuklejšiu vnímajú ženy i muži rodovú nerovnosť v odmeňovaní a v kariérnom postupe. Konštatujú ju približne 4/5 žien a 2/3 mužov. Značne problémová je však podľa názorov verejnosti aj situácia pri prijímaní do zamestnania, kde konštatujú nižšie šance žien približne 3/4 žien a viac ako 1/2 polovica mužov. Zaujímalo nás ako je celkovo vnímaná rodová rovnosť na trhu práce verejnosťou.

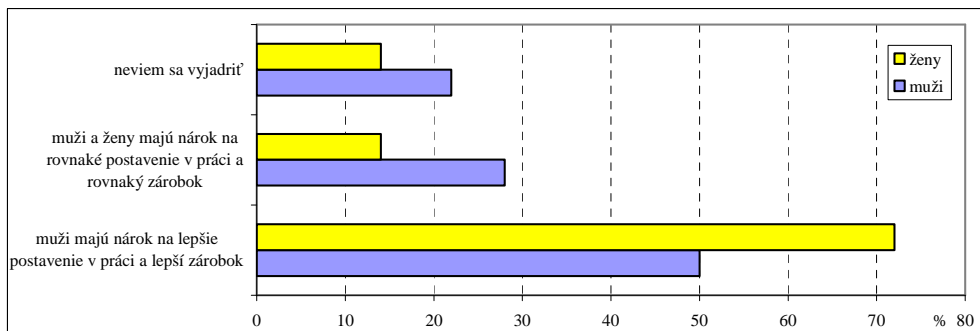
Graf 4. Postoj žien a mužov k uprednostňovaniu mužov na trhu práce (v %)

Z výsledkov je zjavné, že hodnotenie šancí žien a mužov v konkrétnych situáciách sa zlieva do prevažujúceho presvedčenia, že muži sú na trhu práce uprednostňovaní. Dôležitou otázkou je, aký postoj ľudia zaujímajú k uprednostňovaniu mužov na trhu práce: odsudzujú ho alebo ho naopak schvaľujú a pokladajú za prirodzené? Výsledky sú znázornené v nasledujúcom grafe (Graf.5).

Graf 5. Aký postoj zaujímate k uprednostňovaniu mužov na trhu práce?

Podľa uvedeného grafu väčšina žien nielen konštatuje uprednostňovanie mužov na trhu práce, ale ho aj odsudzuje a považuje ho za nesprávne (75 %). Naopak iba 5 % je takých, čo ho schvaľujú. Asi 18 % si nemyslí, že k takémuto zvýhodňovaniu mužov dochádza. Názory mužov sú markantne odlišné: uprednostňovanie mužov odsudzuje iba 41 % z nich. Naopak 9 % ho schvaľuje a 46 % si vôbec nemyslí, že by boli muži uprednostňovaní. Nakoniec sa pozrieme na vyhodnotenie stanoviska respondentov vo vzťahu k dvom výrokom vyjadrujúcim protikladný postoj k rodovej rovnosti (Graf 6).

Graf 6. S ktorým výrokom sa stotožňujete?

Podporu princípu rodovej rovnosti vyslovili vyše dve tretiny žien (72 %), ale iba polovica mužov. Za zvýhodňovanie mužov sa otvorene postavilo 14 % žien a štvrtina mužov (28 %). Medzi ženami bolo zriedkavejšie aj nerozhodné stanovisko (14 % žien a 22 % mužov). Z uvedeného je zrejmé, že prívrženci rodovej rovnosti ešte nenadobudli medzi mužmi prevahu.

Z výskumov vyplývajú dva závery:

1. Muži sa vyznačujú menšou vnímavosťou voči existencii rodovej nerovnosti na trhu práce, a majú väčší sklon považovať existujúci stav za nemenný, založený na „prirodzenosti“ rodového usporiadania spoločnosti.
2. Podiel žien i mužov, ktorí rodovú nerovnosť neschvaľujú a chcú tento stav zmeniť, je nižší ako by sa očakávalo. Odhaduje sa, že je to približne 50 % žien a okolo 26 % mužov. Základňa ľudí, ktorí sú pripravení aktívne podporovať presadzovanie rodovej rovnosti na trhu práce, je teda pomerne úzka. U žien dosahuje polovicu a u mužov iba o čosi viac ako jednu štvrtinu.

Záver

Realizovaný výskum mapoval percepciu problematiky rodovej rovnosti na trhu práce na východnom Slovensku. Celkovo Slovenská republika sa v medzinárodnom kontexte podľa výsledkov prieskumu ISSP (Piscová, M. a kol., 2002) radí medzi krajiny s vysokým zastúpením prívržencov tradičnej deľby rolí medzi pohlaviami. Na všeobecnú otázku, či to majú muži ľahšie ako ženy, odpovedala súhlasne jasná väčšina žien a mierna väčšina mužov. Odpovede na väčšinu otázok potvrdzujú, že medzi pohlaviami existuje zhoda v myšlienke, že ženy sú v danej problematike znevýhodnené. Príslušníci oboch pohlaví sa nezhodujú v tom, či si ženy svoje práva dostatočne obhajujú. Určitú nádej vzbudzuje hodnotenie respondentov, že ženy za svoje práva bojujú. Šance mužov a žien sú podľa respondentov oboch pohlaví najmenej vyrovnané v oblasti finančného ohodnotenia práce a kariérneho postupu. Z hľadiska rodovej rovnosti môžeme za problematické označiť tiež prijímanie a prepúšťanie zo zamestnania a možnosť žien vstupovať do politického života. Dôležité je pripomenúť, že na týchto problémových oblastiach sa väčšinovo zhodujú nielen ženy, ale aj muži. Za neproblematickú oblasť z hľadiska rovnosti prístupu môžeme označiť prijatie na štúdium na strednú alebo vysokú školu. Ženy častejšie uvádzali, že majú skúsenosť s preferovaním mužských kolegov. Pocit znevýhodnenia voči kolegom – v odmeňovaní, v pracovnej záťažii a v prístupe šéfa – zblízuje skúsenosti mužov a žien.

Literatúra

- BARTOŇOVÁ, K., BRNDIAROVÁ, A., BOSÁ, M., BOSÝ, D., FILADELFOVÁ, J., GERBERY, D., MESOCHORITISOVÁ, A., VITTEK, J., 2005: Rod, práca a priestor – regionálna typológia, Čiastková záverečná správa, I. Etapa SOP – Ľudské zdroje, Bratislava
- BÚTOROVÁ, Z. a kol., 2008: On a ona na Slovensku – zaoštréné na rod a vek, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 197–213.
- BAROŠOVÁ, M., 2003: Rodová segregácia povolání – situácia na Slovensku. Práca a sociálna politika, 11–12, 21–62.
- BLAŽEK, M., ROCHOVSKÁ, A., 2006: Feministické geografie, Bratislava: Geografika, 70–76.
- ČERMÁKOVÁ, M., 2006: Znevýhodňování v práci: minulý, přítomný a budoucí rys pracovních vztahů. In Křížková, A. – Maříková, H. – Uhde, Z. (eds.): Sexualizovaná realita pracovních vztahů, Analýza sexuálního obtěžování v České republice. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O., PAFKOVÁ, K., 2002: Potenciál aktívnej účasti žien vo verejnom živote, správa z výskumu IVO.
- PISCOVÁ, M., BAUSOVÁ, M., ZEMAN, M., 2002: ISSP "Family and Changing Gender Roles III", pramenná publikácia, ISSP.
- PISCOVÁ, M., 2004: Národná identita na Slovensku & ISSP 2003, apríl.
- STIEGLER, B., 2002: Ako uplatňovať rodové hľadisko. Aspekt a Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava.

Príspevok vznikol za finančnej podpory grantového projektu NPV II MŠMT ČR č. 2E08018 "Inovativní medializace zapojení žen do vědy a výzkumu jako faktor posílení znalostní společnosti a rovných příležitostí, a zvýšení konkurenceschopnosti v podmínkách rozvoje přírodovědných oborů".

Gender Equity at the Labour Market in Opinions of Women of Eastern Slovakia

Tatiana MINTÁLOVÁ

Summary: We have researched the perception of gender equity at the labour market in the area of Eastern Slovakia. In international context according to ISSP 2002 Slovakia generally ranks among countries with high representation of proponents of traditional division of roles between genders. General question, whether men have it easier than women, was positively answered by clear majority of women and slight majority of men. Answers to most of the questions confirm that there is a concord between sexes that women are disadvantaged in researched issue. Both sexes disagree with statement stating women sufficiently defend their rights. However there is a hope in responses that women fight for their rights. Chances of men and women are, according to respondents, most different in financial reward and career. From the point of view of gender equity there is a problem also in employment acceptance and dismissal and chances of women to enter political life. It is important to note that these problems are agreed with not only by women but also men. Entering of secondary school and university is equal for both sexes. Women more frequently stated that they had experienced preference of male colleagues. The sense of disadvantage – in rewards, work load and boss approach – converges experiences of men and women.

Adresa autora:

RNDr. Tatiana Mintálová, PhD.
Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta,
Univerzita Palackého
Třída Svobody 26,
771 46 Olomouc
tatiana.mintalova@upol.cz